

14. Журавльова Н.М. Поетика української епістолярної ввічливості XIX – початку XX ст. : [монографія] / Наталя Миколаївна Журавльова. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2012. – 548 с.
15. Історичні пісні : [упоряд. І.П. Березовський, М.С. Родіна, В.Г. Хоменко / За ред. М.Т.Рильського і К.Г.Гуслистого]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 1068 с.
16. Куліш П.О. Твори : у 2 т. / П.О. Куліш / – К. : Наукова думка, 1998. – Т. 1 : Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади / [вступна стаття, упоряд. і прим. Є.К. Нахліка; ред. тому М.Д. Бернштейн]. – 1998. – 752 с. ; Т. 2 : Поєми. Драматичні твори / [упоряд. і прим. В.М. Івашкова; ред. тому М.Д. Бернштейн]. – 1998. – 768 с.
17. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1971-1980 – Т. 1 : А-В. – 1971. – 800 с.; Т. 4 : І-М. – 1973. – 840 с.
18. Соціально-побутові пісні : [упоряд. і передм. Д.М. Хмилевської]. – К. : Дніпро, 1985. – С. 18–79.
19. Співець запорізького краю. Матеріали міжвуз. наук. – практич. конф. «Літературне Запоріжжя: постаті, пошуки, проблеми», присвяченої 75-річчю відомого українського письменника, громадського і культурного діяча, кошового «Веселой Січі» П.П. Ребра, (Запоріжжя, 26-27 квітня 2007 р.) / [упоряд. О.О. Стадніченко]. – Запоріжжя : Дніпровський металург, 2007. – 560 с.
20. Українські народні думи та історичні пісні : [упоряд. П.Д. Павлій, М.С. Родіна, М.П. Стельмах ; вст. ст., прим. П.Д. Павлія; за ред. М.Т. Рильського та К.Г. Гуслистого]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1955. – 660 с.
21. Федькович Ю.А. Твори : у 2 т. / Ю.А. Федькович. – К. : Дніпро, 1984. – Т. 2 : Повісті. Оповідання. Казки. Драматичні твори. – Листи. – 1984. С. 343–426.
22. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. / [уклад. В.М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 1999. – 984 с.
23. Чабаненко В.А. Козацтво й фольклор / В.А. Чабаненко // Українське козацтво : Мала енциклопедія. – К. : Генеза; Запоріжжя : Прем'єр, 2002. – С. 234–236.
24. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : у 6 т. / Т.Г. Шевченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1964 – Т. 6 : Листи. Нотатки. Фольклорні записи. – 1964. – С. 9–300.
25. Шевченко Т.Г. Твори : у 5 т. / Т.Г. Шевченко. – К. : Дніпро, 1978-1979 – Т. 1 : Поетичні твори (1837-1847). – 1978. – 373 с.
26. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : у 12 т. / Т.Г. Шевченко / [редкол. М.Г. Жулинський (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 2001. – Т. 1 : Поезія 1837-1847 / [перед. слово І.М. Дзюби, М.Г. Жулинського]. – 2001. – 784 с.

УДК 811.161.2'367

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЗИВНОГО УЯВЛЕННЯ І НАЗИВНОГО ТЕМИ (НА ПРИКЛАДАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ТА ПУБЛІЦИСТИКИ)

Зоріна Ю.В., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Вінницький технічний коледж

У статті розглядається лексико-семантичне наповнення називного уявлення і називного теми, розглянуті лексико-граматичні розряди іменників: власні й загальні, речовинні, конкретні й абстрактні; на основі семантичної спільності виділені деякі групи іменників, які умовно можна називати “семантичними групами”.

Ключові слова: називний уявлення, називний теми, лексико-семантична група, сигніфікативно-денотативне значення.

Зорина Ю. В. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИМЕНИТЕЛЬНОГО ПРЕДСТАВЛЕНИЯ И ИМЕНИТЕЛЬНОГО ТЕМЫ (НА ПРИМЕРАХ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПОЭЗИИ И ПУБЛИЦИСТИКИ) / Винницкий технический колледж, Украина

В статье рассматривается лексико-семантическое наполнение именительного представления и именительного темы, рассмотрены лексико-грамматические разряды имён существительных: собственные и нарицательные, вещественные, конкретные и абстрактные; на основе семантического единства выделены некоторые группы имён существительных, которые условно можно назвать “семантическими группами”.

Ключевые слова: именная представления, именная темы, лексико-семантическая группа, сигнификативно-денотативное значение.

Zorina U. V. LEXICO-SEMANTIC CHARACTERISTIC OF NOMINATIVE CONCEPT AND NOMINATIVE THEME (MODERN UKRAINIAN POETRY AND SOCIAL ESSAYS AS THE EXAMPLES) VTC, Ukraine

The article examines lexico-semantic constituent of nominative concept and nominative theme, it handles lexico-grammatical categories of nouns - proper nouns, common nouns, substantial, concrete and abstract nouns. Some groups of nouns base on community of semantic. In this case they call these groups "semantic groups".

Key words: nominative concept, nominative theme, lexico-grammatical category, syhnikativno-denotative meaning.

Постановка проблеми. Сучасні українські поети у своїх творах неодноразово зверталися до різних історичних періодів розвитку українського краю. Події, які вони описують, знаходять своє відображення у формуванні своєрідного індивідуального стилю кожного письменника. Починаючи з 60-х років, у лінгвістичній літературі послуговуються терміном "експресивний синтаксис", який закріпився за певним колом синтаксичних побудов. До них належать і топікоподібні побудови, а саме конструкції з називним уявленням й називним теми. Функціональні особливості таких конструкцій зумовили вживання в них певних груп лексики, вивчення яких і стало метою нашого дослідження. Для вираження певної функції в складі називного уявлення й називного теми використовуються такі лексико-граматичні розряди іменників: власні і загальні, речовинні, конкретні й абстрактні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційним об'єктом дослідження художньої мови є аналіз конструкцій з називним уявленням та називним теми. Серед останніх досліджень, присвячених таким побудовам, потребують нашої уваги праці О. О. Попова, Л. С. Майорової, М. У. Каранської, І. Я. Рословця, Л. О. Кадомцевої, В. В. Бабайцевої, П. С. Дудика, Ю. В. Лисенка, В. В. Різун, В. Я. Мороз, В. А. Чабаненка, Л. Ю. Шевцової.

Постановка завдання. Одне із завдань дослідження – показати своєрідність лексичного наповнення називного уявлення й називного теми. Для цього на основі семантичної спільності іменників були виділені деякі групи, які умовно можна називати "семантичними".

Виклад основного матеріалу. Для дослідження лексичної системи мови найуживанішим терміном є "лексико-семантична група". "Лексико-семантичні групи слів – це об'єднання двох, декількох або багатьох слів за їх лексичними значеннями" [14, с.137].

У конструкціях з називним уявленням і називним теми вживаються і загальні, і власні іменники. Для конструкцій з називним уявленням характерна абстрактна лексика – "слова, що називають абстрактні поняття, властивості, якості, дії й стани" [14, с.138]. Загальним іменникам властиві дві функції – сигніфікативна і денотативна. "У тих випадках, коли сигніфікат (понятійна віднесеність) домінує над денотатом, словесний знак має чисто сигніфікативне значення і служить назвою абстрактного поняття" [13, с.103]. Абстрактні слова, таким чином, мають сигніфікативний тип значення.

У конструкціях з називним уявленням в низці абстрактної лексики виділяються такі семантичні групи.

1. Найбільш характерними є слова, що позначають поняття внутрішнього світу людини (почуття, якості, стани).

*Благословенна щедрість! Все від неї,
Від щедрості думок, сердець і рук.
Краса сповита матір'ю-землею
Від щедрості страждань її і мук.*

(В. Симоненко, Благословенна щедрість).

*Що таке краса? Вітри видублять
шкіру, дощі змиють рум'янець!
Натягаєшся ящиків на токах,
погнеш спину на буряках – де
та врода й дінеться...*

(В. Симоненко, Вино 7 троянд).

2. Друга група – це позначення абстрактних понять, не пов'язаних безпосередньо з людиною (філософські, логічні, моральні, етичні та інші поняття).

*Ядуча правда! Чорна, як рілля.
Та вже коли досяг його підніжжя, –
Терпи і вчись: нехай він правду ріже,
Щоб лжа із тебе сипалась, мов тля.*

(Б. Олійник, Перший роздум з приводу...).

*Зловісна тиша!.. Холодно і млосно.
О, чим її, прокляту, розірвать,
Щоб зашуміло щастя стоголосне
І не дало нам більше спать?!*

(В. Симоненко, Тиша).

У наступній семантичній групі вживаються конкретні іменники. Конкретні іменники володіють денотативно-сигніфікативним типом значення. Вони можуть називати одиничний предмет і цілу групу предметів. У першому випадку слово виступає в приватній предметній віднесеності, а в другому – у загальній предметній віднесеності [8, с.81]. Специфіка конструкцій із називним уявленням і з називним теми така, що слова, на яких робиться акцент, називають явище без їх безпосереднього конкретно-чуттєвого сприйняття, тобто в досліджуваних конструкціях конкретні іменники виступають у загальній предметній співвіднесеності.

У конструкціях, що виражені словами з конкретним лексичним значенням, представлені назви будь-яких явищ, предметів різноманітних сфер, тому конкретні іменники складніше класифікувати за певними семантичними групами. Деякі лінгвісти вважають, що конкретна лексика взагалі не підлягає класифікації, не має системи. Ми визначили лише найуживаніші групи конкретних іменників.

Такими групами для називного уявлення є:

1. Найменування осіб (за професією, за ступенем спорідненості, за загальною назвою особи).

От був народ!.. Що римляни, що греки.
На всі віки нащадкам запасли.
А ми... А ми!.. Хоч би які лелеки
Гомера нам в колиску принесли.

(Л. Костенко, Маруся Чурай).

Сини! Сини! Барометри кирпаті
Людського спокою і завтрашнього дня!
Ми перед вами разом винуваті,
Що на планеті бійки і гризня.

(В. Стус, Ранок).

2. Наступною семантичною групою є іменники непередметного характеру (назви подій, явищ природи тощо).

Останній день зими! Він ще в грайливій силі
Скубне за бороди ряди зчорнілих стріх,
Ще ллється долами іскристий добрий сміх,
Та березневий сніг уже тривожно-білий.

(В. Стус, Сніг).

Листопад... Що ти? А якби
Отак усе відкрокувалось,
Все до початку відміталось,
Як би ти жив і що робив?
Що б ти робив?
... Покинь. Дивись.

(М. Вінграновський, Ніч Івана Богуна).

Для називного уявлення характерне узагальнення, широка назва тимчасових відрізків.

Це все було... Були німі кургани,
І війни йшли не на життя – на смерть,
Гриміли залпи, і ятрились рани,
І світ ішов, здавалось, шкереберть.

(В. Симоненко, Земля кричить).

У конструкціях із називним уявленням відзначаються окремі вживання іменників із предметним значенням. Коли вони вживаються в експресивному контексті, то набувають експресивного значення.

Які там сльози? Хмари лебедині
пливуть над чорним торжищем віків
від кам'яного віку і понині,
убравшись барвою більшовиків.

(В. Стус, Які там сльози?).

У конструкціях з називним уявленням і називним теми вживаються речовинні іменники. "Іменники речовинні називають речовини: харчові продукти, матеріали, види тканин, копалини, метали, хімічні елементи, ліки, сільськогосподарські культури та інші однорідні маси, що можна поділити" [10].

У структурах із називним уявленням вживаються речовинні іменники, які називають поняття, важливі для людини в першу чергу.

Для конструкцій із називним уявленням і з називним теми характерне також уживання власних імен. Власні імена – "це географічні назви, імена людей і клички тварин. Це – лексично обмежене і повільно поповнюване коло слів-назв, що привласнюються або вже привласнені одному предмету". Від загальних

іменників власні відрізняються тим, що їм властива тільки номінативна функція. Тобто називають предмети, але не виражають узагальнене поняття про них. На думку О. О. Уфимцевої, звучання – безпосередньо співвіднесено з позначуваною особою, предметом [15, с.74].

У конструкціях з називним уявлення власні іменники дуже поширені. Вони набувають особливе експресивне значення. Наприклад:

Леонід Михайлович Тендюк... Журналіст за фахом, поет і прозаїк за покликанням, він надовго пов'язав свою долю з морем.

(Культура і життя, 08.03.06).

У конструкціях з називним уявлення власні іменники вживаються для вираження емоцій, а також під час спогадів. Для них характерне таке вживання, як експресивний зачин. Щоб виконати ці функції, використовують імена відомих осіб: суспільних діячів, письменників, учених, національних героїв. Наприклад:

Оксана Думанська... Лауреат Всеукраїнської премії імені Нитченка, автор перекладів книг французького письменника Люка Бессона, своєрідної книги-розвідки про видатну художницю Софію Караффу-Корбур, численних повістей, які знайшли свого читача... А ще – блискучий редактор і стиліст.

(Літературна Україна, 08.06.06).

Геніальний Остап Вишня... Його варто було б вивчати в парі з Тарасом Шевченком, тому що ефективні й безболісні ліки від міфологічної інтоксикації – це самокритичний сміх, іронія, яка перетікає в розсудливість.

(Дзеркало тижня, 29.01.05).

Власні іменники, які виконують функцію називного уявлення, здатні викликати у свідомості читача певні образи (навіть без наступної, базової частини конструкції). Вони також можуть починати будь-який твір. У власних іменниках, що позначають географічні назви, можуть уживатися назви міст, країн, областей тощо.

Умань!.. Добра, ласкава Умань.
Хмари в небі – мов сива шаль.
Я люблю у Софіївці думать,
Із минулого знявши вуаль.

(В. Симоненко, Уманським дівчатам).

Коростень, Біла Церква, Чернігів... У цих місцях працював, переїжджаючи, і всюди відчував на собі недаремне око тайняків.

(Культура і життя, 17.05.06).

У конструкціях із називним теми переважає конкретна лексика, яка в цих побудовах ще більш різноманітна.

1. Це назва установ, організацій, господарств.

Українське радіо!.. Чи можна сьогодні уявити без нього наше життя?

(Культура і життя, 17.05.06).

Українське кіно... Ну та ви самі знаєте. Якщо поетичним йому ще сяк-так дозволялося бути, то вже героїчним – однозначно.

(Культура і життя, 30.10.05).

2. Назви осіб.

Позитивний сучасний герой. Він – у самому центрі наших театральних мрій.

(Літературна Україна, 05.06.03).

А фірмачі?.. Це ж пряма дорога під суд.

(Літературна Україна, 18.05.06).

Ці назви входять у контекст, позбавлений особливої експресії, і виконують у конструкціях з називним теми зовсім іншу функцію, ніж назви осіб у побудовах з називним уявлення. Це функція заголовку і виділення.

3. Назви предметних іменників.

А поки що – *риба...* Холодна і ніби байдужа до світу. Вона лягає під лезо ножа, не відчуваючи болю.

(Літературна Україна, 20.04.06).

Бандура... Кобза... Спитайте українця у будь-якому куточку Земної кулі, що він відчуває, коли дзвенять казкові акорди срібних струн?

(Культура і життя, 12.04.06).

У конструкціях із називним теми, на відміну від конструкцій із називним уявлення, можуть вживатися предметні іменники в прямому значенні. У таких випадках не відбувається переосмислення, переносу значень. Такі побудови різняться слабкою експресією.

Крім того, у конструкціях із називним теми можна виділити групи, що позначають різні події, заходи, поняття зі сфери матеріального виробництва, побутової сфери тощо.

Опера... Оперний спів... Яке значення мають *вони* у Вашому житті?

(Культура і життя, 12.04.06).

Література... Якою різною і непередбачливою може бути *ця жінка*! Сьогодні *вона* постане перед вами Поезією, завтра закотить вам Драму, потім обізветься Прозою і накинеться на вас Критикою...

(Літературна Україна, 20.04.06).

Широке використання в конструкціях із називним теми різноманітної лексики пояснюється їхньою функціональною своєрідністю. Їхнє призначення – виділити тему висловлення, привернути увагу. Вони менше обмежені лексикою, тому темою висловлення може бути, між іншим, будь-який іменник.

У конструкціях з називним теми побудов з абстрактними іменниками значно менше.

1. Це назви понять, що характеризують стан людини або саму людину взагалі.

Любов. Яка *це* була любов? Розрахована для показу. Яке кохання? Кохання починається з очей. Серцю не накажеш.

(Літературна Україна, 08.06.06).

Героїзм і зрадництво...

На жаль, і досі в Україні не навчилися шанувати злагоду.

(Літературна Україна, 11.05.06).

2. Позначення абстрактних понять із галузі етичної, соціально-економічної, з галузі мистецтва.

А хвилини щастя... *вони* – вічні. Як шелест фіранки у ранковому до світлу, і помах руки – уже і дотик якої забувся, а залишився лишень неусвідомлений щем її присутності.

(Літературна Україна, 20.04.05).

Проте перемога – ось вона? Чи це ще не перемога? Чи не наша з вами?

(Дзеркало тижня, 29.01.05).

У складі конструкцій із називним теми зустрілися також і речовинні іменники. Але це лексика іншого характеру. Якщо в конструкціях із називним уявлення вживаються речовинні іменники, які позначають загальне, широке поняття, то в конструкціях із називним теми речовинні іменники називають конкретні поняття. Вони вживаються в прямому значенні і не набувають додаткових експресивних значень. Такі побудови позбавлені особливого психологічного підтексту і вживаються, як правило, у газетних жанрах, де виконують рекламну функцію. Наприклад.

Консерви... *Без них* не обійтися жодній людині, яка любить туристичні походи або заміські прогулянки.

(Вечірня Вінниця, 21.03.03).

Речовинні іменники нечастотні для конструкцій з називним теми і з називним уявлення, проте вони дуже показові. Диференційоване вживання речовинних іменників у даних конструкціях добре показує різницю між цими побудовами.

У конструкціях із називним теми вживання іменників, що позначають власні назви, обмежене. Це також найменування осіб і географічні назви.

А шістдесятники Артур Войтецький і Микола Мащенко... Потужна постать Довженка всіх їх затулила, потужна кінематографія Росії відкинула велику тінь, у якій заховані й українці, і багато інших колишніх радянських кінематографів...

(Дзеркало тижня, 12.02.05).

У конструкціях із називним теми зустрілися імена відомих осіб. Але це не такі всесвітньо відомі імена, як у конструкціях з називним уявлення, де вони, навіть окремо взяті, здатні викликати у свідомості уявлення, образ, тому в базовій частині таких побудов із називним теми дається не нова інформація про відому особу (як у конструкціях з називним уявлення), а вказуються відомості про дану особу.

Аверинцев і Україна... Гадаю, ця тема ще знайде свого гідного дослідника і тлумача.

(Дзеркало тижня, 18.02.06).

У конструкціях із називним теми іменники, що означають власні назви, виконують іншу функцію. Це функція видільна, функція, коли треба привернути увагу. Такі конструкції позбавлені психологічного підтексту і є менш експресивними. Аналогічну функцію виконують власні іменники, що позначають географічні назви.

Карпати... Це місце, яке останнім часом привертає увагу відпочиваючих.

(Культура і життя, 05.04.02).

Хортиця. Це слово асоціюється в кожного українця (де б він не був) з правичністю наших тренів і тисячолітніми пам'ятками культури.

(Культура і життя, 15.12.04).

Розмежуванню конструкцій із називним уявлення і з називним теми при подібному лексичному наповненні (власні іменники) допомагає контекст: експресивний у конструкціях з називним уявлення і нейтральний – з називним теми.

Висновок. Отже, функціональна своєрідність конструкцій з називним уявлення і з називним теми визначили їхню лексичну різноманітність. У побудовах з називним уявлення вживається абстрактна лексика, що використовується для позначення поняття внутрішнього світу людини, філософських роздумів, слова, що називають події, речовини або предмети, що вживаються в експресивному значенні.

Для називного теми характерні слова, багаті асоціаціями, здатні впливати на читача. Серед власних іменників для конструкцій з називним уявлення характерні широко відомі імена, які здатні викликати певний образ або імена, вже відомі з контексту. Конструкції з називним теми характеризуються перевагою в них конкретної лексики. Абстрактна лексика вживається менше і зустрічається в нейтральних контекстах.

Найбільш загальною відмінністю досліджуваних конструкцій є: вживання в побудовах з називним уявлення високої лексики або переосмислення значень конкретних і речовинних лексем. У конструкціях із називним теми у тих самих семантичних групах, що і в конструкціях з називним уявлення, вживаються більш конкретні найменування; структури з називним уявлення закріплюються в експресивних контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімова Г. Новые явления в синтаксическом строе современного русского языка / Г. Н. Акімова. – Л. : ЛГУ, 1980. – 222 с.
2. Акімова Г. Наблюдения над сегментированными конструкциями в современном русском языке / Г. Н. Акімова // Синтаксис и стилистика. – М. : МГУ, 1976. – С.237-247.
3. Білодід І. Стилiстика речення в українській мові / І. К. Білодід, В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ. : Дніпропетровський держ. ун-т., 1968. – 158 с.
4. Дудик П. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення / П. С. Дудик . – К. : Наукова думка, 1973. – 183 с.
5. Иванчикова Е. О развитии синтаксиса русского языка в советскую эпоху / Е. А. Иванчикова // Развитие синтаксиса современного русского языка. – М., 1966. – С. 72-90.
6. Майорова Л. Именительный падеж представления и именительный темы / Л. Е. Майорова // РЯШ. – 1984. – №3. – С. 83-85.
7. Майорова Л. Синтаксический статус конструкций с именительным темы и именительным представления / Л. Е. Майорова // Вестник ЛГУ. – 1984. – Вып.4. – №20. – С. 74-77.
8. Маслов Ю. Введение в языкознание / Ю. В. Маслов. – М., 1975. – 272 с.
9. Пешковский А. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский . – М. : Учпедгиз, 1958. – 511 с.
10. Русская грамматика. – М. : Наука, 1980. – Т.1. – 783 с.; Т.2. – 709 с.

11. Слинко І. Синтаксис сучасної української літературної мови. Проблемні питання / Слинко І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. – Київ : Вища школа, 1994. – 672 с.
12. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис [авт. тексту І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1972. – 312 с.
13. Тихонова М. Лексико-семантические группы слов. / М. Ю. Тихонова. – Ташкентский гос. ун-т. Научные труды, 1973, вып. 449. – С. 136-142.
14. Уфимцева А. Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – М., 1974. – 206 с.
15. Уфимцева А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М., 1968. – 192 с.
16. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : Запорізький державний ун-т, 1993. – 215 с.

УДК 808. – 02 – 55

КОЗАЦЬКІ ЛІТОПИСИ XVIII СТОЛІТТЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ОНОМАСТИКИ

Ільченко І.І., к. філол. н., доцент, Бабич Д.В., магістр

Запорізький національний університет

Стаття присвячена характеристиці ономастичного простору трьох козацьких літописів першої половини XVIII ст. Самовидця, Г. Граб'янки та С. Величка.

Ключові слова: онім, антропонім, топонім, гідронім, агіонім, ідеонім.

Ильченко И.И., Бабич Д.В. КАЗАЦКИЕ ЛЕТОПИСИ XVIII ВЕКА КАК ИСТОЧНИК ИЗУЧЕНИЯ ОНОМАСТИКИ / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена характеристике ономастического пространства трех казацких летописей первой половины XVIII в. Самовидца, Г. Грабянки и С. Величко.

Ключевые слова: оним, антропоним, топоним, гидроним, агионим, идеоним.

Ichenko I.I., Babich D.V. Cossack's chronicles XVIII century as a source of onomastics study / Zaporozhyia National University, Ukraine

Article is devoted to the onomastic space of three Cossack chronicles the first half of the XVIII century (Samovydet, G. Hrabianka and Velichko).

Key words: onim, anthroponim, toponim, hydronim, agionim, ideonim.

Видатними явищем історичної української прози першої половини XVIII ст. по праву вважаються козацькі літописи. Термін “козацькі літописи” – умовна назва літописних творів, під якою звичайно розуміють три (хоча кількість подібних творів, безумовно, набагато більша) класичні пам'ятки української історіографічної прози – літописи Самовидця, Г. Граб'янки та С. Величка.

У поле зору науковців ці пам'ятки потрапили ще в період імперської Росії, але активно вивчаються й у наш час. Дослідженням літописів донедавна займалися виключно історики та літературознавці, такі як О. Апанович, Д. Багалій, О. Бакалець, О. Білецький, М. Білецький, А. Бовгирей, О. Бодяньський, І. Дзира, Я. Дзира, М. Котляр, І. Крип'якевич, О. Левицький, Ю. Луценко, М. Марченко, С. Маслов, Д. Наливайко, М. Петровський, Н. Полонський-Василенко, Г. Сергієнко, М. Слабошпицький, В. Соболев, П. Сас, К. Стецюк, Т. Сушицький, С. Єфремов, Д. Чижевський, В. Шевчук, Ф. Шевченко. Останнім часом з'являються мовознавчі розвідки козацьких літописів. Однак до цього часу відсутні дослідження літописної прози першої половини XVIII ст. в ономастичному ключі, що й зумовлює актуальність нашої статті.

Метою статті є аналіз всіх рівнів ономапростору історичної літописної прози першої половини XVIII ст.

Об'єктом дослідження стали твори Самовидця, Г. Граб'янки та С. Величка (усі приклади подаються мовою джерел).

Увесь масив онімів, зафіксованих у просторі досліджуваних літописних текстів, можна розподілити на три великі блоки: 1) антропоніми (сюди зараховуємо імена основних історичних осіб, про які йдеться у творах, а також імена персонажів стародавньої історії); 2) географічні назви (топоніми, гідроніми, пелагоніми, лімніоніми, ороніми, інсулоніми); 3) назви, пов'язані з духовною культурою (агіоніми, хрононіми, документоніми, ідеоніми, ергоніми).

І. Історіографічна праця не можлива без головних героїв описуваних подій. Тому не випадково найбільшою за обсягом та структурними варіантами в пам'ятках літописання XVIII ст. є група